

Pensioenaanspraken in beeld

Deel 1: aanspraken naar geslacht en burgerlijke staat

Elisabeth Eenkhoorn, Annelie Hakkenes-Tuinman en Marije van de Grift

Vrouwen bouwen minder pensioen op via een werkgever dan mannen. Mannen van 35 tot 40 jaar hebben meer dan het dubbele opgebouwd aan pensioen dan vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie. Dit loopt op tot een verschil van bijna zes keer zo veel pensioenaanspraken voor mannen van 60 tot 65 jaar in vergelijking tot vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie. Onder mannen hebben de gehuwden de hoogste aanspraken en ongehuwden de laagste. Bij vrouwen is dat andersom.

Dit zijn enkele conclusies uit het eerste deel van een artikel waarin een overzicht wordt gegeven van de bij het CBS beschikbare gegevens over pensioenaanspraken van Nederlanders.

1. Inleiding

In de Nederlandse vergrijzende samenleving zijn de betaalbaarheid van de inkomensvoorziening na 65-jarige leeftijd en het inkomen na pensionering van de verschillende groepen belangrijke vraagstukken. Het inkomen van 65-plussers wordt deels gefinancierd uit het omslagstelsel (AOW) en deels uit kapitaaldekking. Het omslagstelsel betekent dat de actieve beroepsbevolking betaalt voor de gepensioneerden; kapitaaldekking houdt in dat het pensioen gefinancierd wordt uit gespaard kapitaal. Door de omvang van de groep 65-plussers en de toenemende levensverwachting is het belangrijk nu al zicht te krijgen op de toekomstige uitgaven aan het omslagstelsel en op het gespaarde kapitaal van verschillende bevolkingsgroepen.

In dit artikel worden cijfers over de pensioenopbouw in Nederland gepresenteerd. Pensioenaanspraken zijn gerelateerd aan het inkomen en de loopbaan van een persoon. Verschillende demografische groepen hebben verschillende pensioenaanspraken. In dit eerste deel van *Pensioenaanspraken in beeld* komen de aanspraken naar geslacht en naar burgerlijke staat uitgebreid aan de orde. In het tweede deel dat in het volgende nummer van de Sociaaleconomische trends zal verschijnen, wordt vervolgens ingegaan op de aanspraken naar herkomst, sociaaleconomische categorie en huishoudenssamenstelling. De cijfers hebben betrekking op 2005 en zijn afkomstig van de pensioenaansprakenstatistiek. Voor meer informatie over deze statistiek wordt verwezen naar de Technische toelichting.

2. Geslacht

Mannen van 20 tot 25 jaar hebben hogere opgebouwde aanspraken voor de AOW dan vrouwen in dezelfde leeftijds-

Vergrijzing in Nederland

Uit recente cijfers van het CBS blijkt dat de vergrijzing sterker doorzet dan twee jaar geleden geraamd. De verhouding tussen het aantal 65-plussers en de 20–64-jarigen, ook wel de grijze druk genoemd, zal oplopen van bijna 25 procent in 2009 tot 49 procent op het hoogtepunt van de vergrijzing rond 2040. Een kwart van de bevolking zal dan 65-plus zijn. Op dit moment is de levensverwachting op 65-jarige leeftijd voor mannen 17 jaar en voor vrouwen 21 jaar. Tot 2050 wordt een stijging met ruim 3 jaar voor mannen en 2 jaar voor vrouwen voorzien.

Staat 1
Bevolkingsomvang naar leeftijdscategorieën, prognose

	% 0 tot 20 jaar	% 20 tot 65 jaar	% 65 jaar en ouder	
<i>mln</i>				
2010	16,5	23,7	60,9	15,3
2015	16,8	22,8	59,4	17,8
2020	17,0	22,1	58,2	19,7
2025	17,2	21,4	56,9	21,7
2030	17,4	21,4	55,0	23,6
2035	17,5	21,6	53,3	25,1
2040	17,5	21,7	52,6	25,6
2045	17,4	21,7	53,2	25,1
2050	17,3	21,6	53,9	24,5

Bron: Bevolkingsprognose 2008–2050.

categorie, maar de contante waarde van die aanspraken is wel lager dan bij vrouwen. De lagere AOW-aanspraken van jonge vrouwen ten opzichte van die van jonge mannen kunnen worden verklaard door het feit dat vrouwen jonger trouwen dan mannen. Zo was in 2005 de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen voor de eerste keer trouwden 29,7 jaar, voor mannen was dat 32,4 jaar. De AOW-uitkering voor een ongehuwde bedraagt 70 procent van het minimumloon, terwijl gehuwden hiervan ieder 50 procent ontvangen. Voor dezelfde opgebouwde aanspraken hebben vrouwen echter een hogere contante waarde. Dit komt omdat de AOW-opbouw in feite de opbouw van een recht is. Bij dit recht mag er niet naar geslacht worden gediscrimineerd, wat inhoudt dat voor vrouwen, die gemiddeld ruim 4 jaar langer leven dan mannen, meer geld nodig is voor de levenslange uitkering.¹⁾

Zowel bij mannen als bij vrouwen zijn de te bereiken jaarlijkse aanspraken in de eerste pijler voor jonge mensen aanzienlijk hoger dan voor oudere mensen. Dit komt omdat de te bereiken AOW-aanspraak niet afhangt van leeftijd, maar van het aantal jaren dat iemand in Nederland woont. Voor een persoon van 17 is de te bereiken jaarlijkse aanspraak gemiddeld 11 100 euro, maar voor een 63-jarige

Staat 2

Gemiddelde AOW-opbouw, contante waarde en te bereiken aanspraken naar geslacht en leeftijd, 2005

	Mannen			Vrouwen		
	opgebouwde jaarlijkse aanspraken	contante waarde	te bereiken jaarlijkse aanspraken	opgebouwde jaarlijkse aanspraken	contante waarde	te bereiken jaarlijkse aanspraken
	<i>euro</i>					
15 tot 20 jaar	400	700	11 200	400	800	11 100
20 tot 25 jaar	1 400	2 600	10 700	1 300	3 100	10 100
25 tot 30 jaar	2 200	4 700	9 600	2 000	5 700	9 000
30 tot 35 jaar	2 900	7 700	8 900	2 800	9 500	8 500
35 tot 40 jaar	3 600	11 700	8 500	3 500	14 700	8 400
40 tot 45 jaar	4 400	17 400	8 400	4 400	22 300	8 400
45 tot 50 jaar	5 200	25 400	8 300	5 200	32 500	8 400
50 tot 55 jaar	6 000	36 400	8 300	6 100	46 700	8 300
55 tot 60 jaar	6 800	52 100	8 200	7 000	66 900	8 400
60 tot 65 jaar	7 500	73 300	8 000	7 900	94 100	8 400

8 200 euro. Dit verschil wordt mogelijk veroorzaakt doordat ouderen vaker dan jongeren al een periode in het buitenland hebben gewoond en in die jaren geen AOW hebben opgebouwd. Een aanvullende verklaring is dat ouderen vaker getrouwd zijn dan jongeren en om die reden een lagere AOW-aanspraak hebben.

In de tweede pijler is meer verschil te zien tussen de pensioenaanspraken van mannen en vrouwen. Dit verschil is ondermeer te verklaren door de andere manier van opbouwen. De AOW is een inkomensonafhankelijke volksverzekering, het arbeidsgerelateerde pensioen is een secundaire arbeidsvoorwaarde voor werknemers en is afhankelijk van het inkomen. Mannen van 35 tot 40 jaar hebben meer dan het dubbele opgebouwd aan pensioen dan vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie. Dit loopt op tot een verschil van bijna zes keer zo veel pensioenaanspraken voor mannen van 60 tot 65 jaar in vergelijking tot vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie.

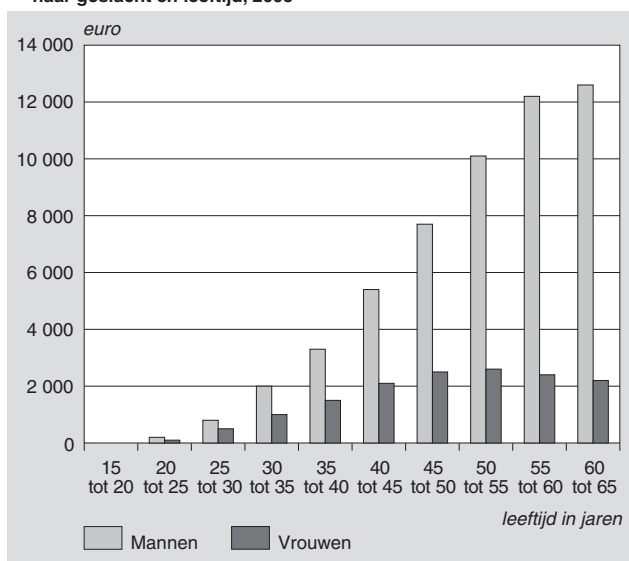
Ook de te bereiken jaarlijkse aanspraken laten verschillen zien naar geslacht en leeftijd. Het is opvallend dat de te bereiken jaarlijkse aanspraken voor mannen blijven stijgen tot het 55e jaar en daarna langzaam afnemen. Dit is mogelijk te verklaren doordat vanaf 55 jaar mensen minder

gaan werken of met (pre)pensioen gaan. Bovendien is het aannemelijk dat vooral mannen met een hoog inkomen voor hun 65e met (pre)pensioen gaan, omdat ze al genoeg pensioen en vermogen hebben opgebouwd als inkomensvervanging bij pensionering. Zo blijkt dat de opgebouwde pensioenaanspraken van gepensioneerde inactieve mannen van 55 tot 60 jaar gemiddeld 18 500 euro bedragen, terwijl werkende mannen van dezelfde leeftijd gemiddeld 14 500 euro opgebouwd hebben.

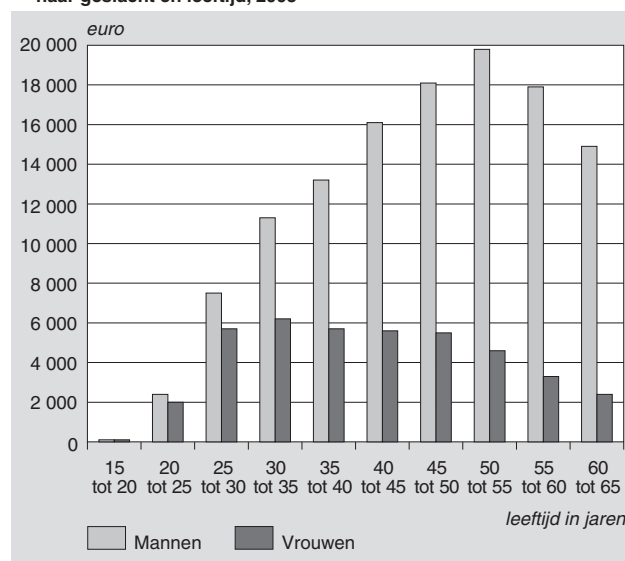
Voor de vroeg gepensioneerden is het te bereiken pensioen op 65-jarige leeftijd gelijk aan het opgebouwde pensioen, waardoor het dus lager is dan het zou kunnen zijn als ze doorwerken tot hun 65e. Hierdoor zou het gemiddeld te bereiken arbeidsgerelateerde pensioen kunnen dalen voor de leeftijdsgroepen van 55 tot 65 jaar. Dit is ook terug te zien in de opgebouwde jaarlijkse aanspraken; tussen 55 en 65 jaar stijgen de jaarlijks opgebouwde aanspraken van mannen nauwelijks meer.

Niet alleen de hoogte van het pensioen is interessant, maar ook hoe zich dat verhoudt tot het huidige inkomen. Het vervangingspercentage geeft hier inzicht in. In het vervangingspercentage zijn de te bereiken pensioenaanspraken weergegeven als percentage van het huidige inkomen.

1. Gemiddelde opgebouwde arbeidsgerelateerde pensioenaanspraken naar geslacht en leeftijd, 2005

2. Gemiddelde te bereiken arbeidsgerelateerde pensioenaanspraken naar geslacht en leeftijd, 2005

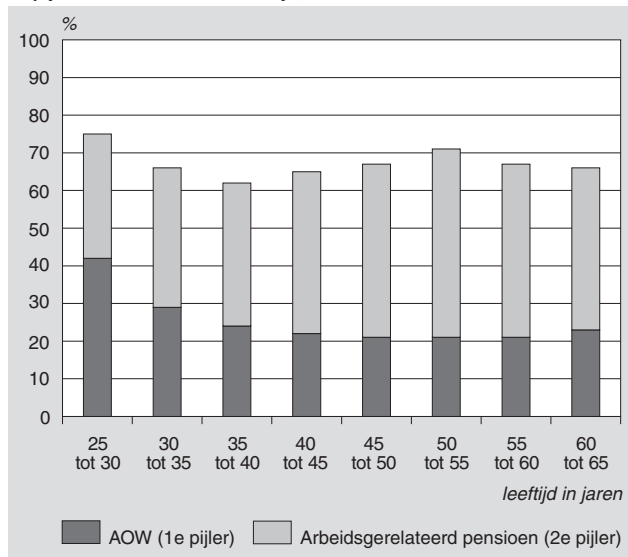

Inkomen is hier gedefinieerd als de som van loon, winst en uitkeringen.

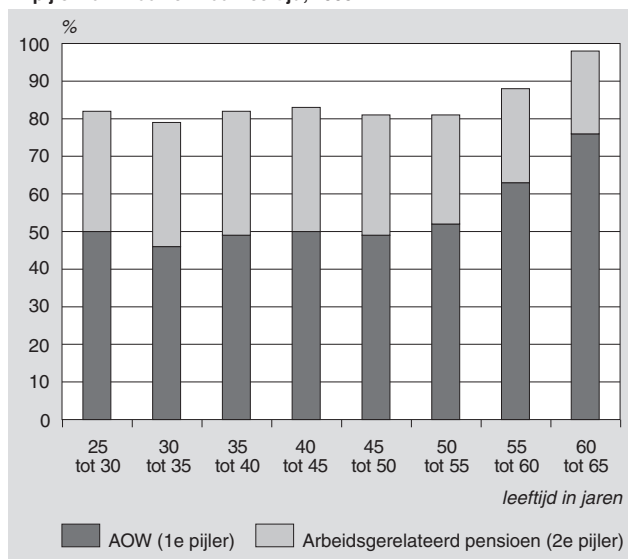
Het vervangingspercentage wordt hier niet weergegeven voor de leeftijdscategorieën 15 tot 20 en 20 tot 25 jaar. De groep 15 tot 20 jaar bouwt nog geen pensioen op in de tweede pijler en tevens staan beide leeftijdsgroepen nog aan het begin van hun carrière met vaak nog geen volledige baan.

Vrouwen hebben hogere vervangingspercentages dan mannen. Dit wordt veroorzaakt doordat vrouwen veelal een lager inkomen hebben, ondermeer omdat ze veel vaker in deeltijd werken dan mannen. In 2005 had 69 procent van de werkende vrouwen een deeltijdbaan, tegenover 14 procent van de mannen. De AOW-uitkering is echter voor mannen en vrouwen gelijk. Daardoor komt voor vrouwen een groter deel van hun pensioen uit een toekomstige AOW-uitkering dan voor mannen. Vrouwen in de hoogste leeftijdscategorie bereiken zelfs een vervangingspercentage van bijna 100 procent. Dit betekent echter niet dat vrouwen in geld uitgedrukt meer krijgen dan mannen als ze met pensioen gaan.

3. Gemiddeld vervangingspercentage en verhouding eerste en tweede pijler van mannen naar leeftijd, 2005

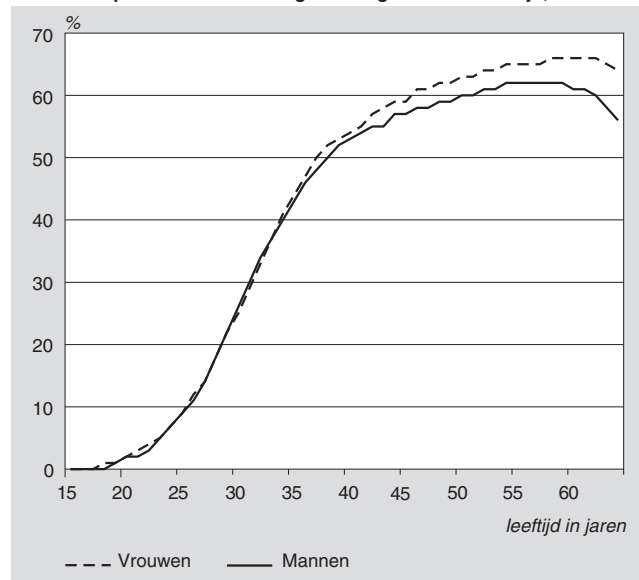
4. Gemiddeld vervangingspercentage en verhouding eerste en tweede pijler van vrouwen naar leeftijd, 2005

Ook het vermogen dat personen gedurende hun leven opbouwen, kan op latere leeftijd worden aangesproken om het pensioeninkomen aan te vullen. Onder vermogen worden hier spaartegoeden en onroerend goed, zoals een eigen woning, met een waarde van meer dan 20 duizend euro verstaan.

Het percentage personen met vermogen stijgt met de leeftijd. De grootste stijging in het aandeel personen met vermogen vindt plaats tussen de 30 en 35 jaar. Een mogelijke verklaring is dat dit ongeveer de leeftijd is waarop mensen een huis kopen. Opvallend is dat het aandeel personen met vermogen na het 50e levensjaar bijna niet meer stijgt. Dit kan betekenen dat mensen vermogen opbouwen voor hun 50e jaar of helemaal nooit, of dat ze na hun 50e het vermogen al aanspreken ter vervanging van inkomen. Hierbij valt te denken aan de groep met hogere aansparingen die al voor hun 65e met pensioen gaat, zoals eerder beschreven. Naarmate de leeftijd hoger wordt, ontstaat er een klein verschil tussen mannen en vrouwen.

5. Aandeel personen met vermogen naar geslacht en leeftijd, 2005

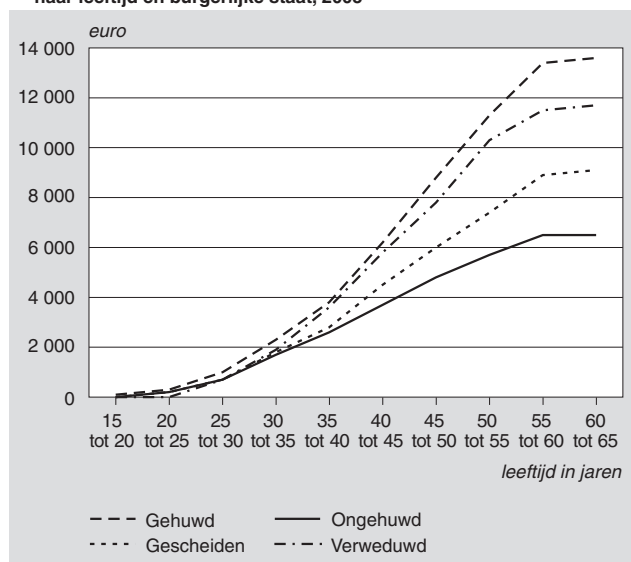
3. Burgerlijke staat

Er zijn interessante verbanden te zien tussen de hoogte van pensioenaanspraken en burgerlijke staat. Onder mannen hebben gehuwden de hoogste opgebouwde aansparingen en ongehuwden de laagste. Een mogelijke verklaring hiervoor is de sociaaleconomische status (SES) van ongehuwde mannen. Mannen met een lage SES en bijbehorend laag inkomen zijn voor vrouwen minder interessant als huwelijkspartner omdat vrouwen liever kiezen voor een partner die een hogere SES heeft dan zichzelf (Van Hintum en Latten, 2007). Hierdoor blijven mannen met een lage SES vaker ongehuwd en hebben ze een relatief lage pensioenaanspraak.

Bij vrouwen laat burgerlijke staat een bijna omgekeerde samenhang met pensioenaanspraken zien; gehuwde vrouwen hebben de laagste opgebouwde pensioenaanspraken

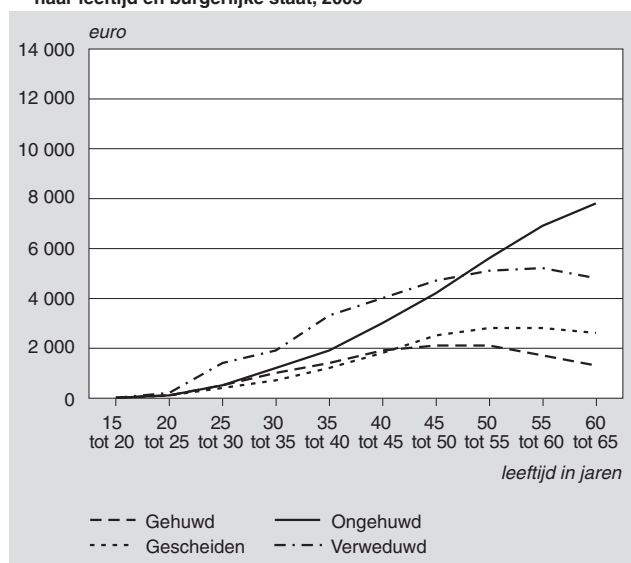
en ongehuwde vrouwen de hoogste. Dit verschil is mogelijk te verklaren doordat ongehuwde vrouwen vaker zelfvoorzienend moeten zijn dan gehuwde vrouwen. Daarnaast hebben ze vaker een ononderbroken carrière en dus een langere periode om pensioen op te bouwen. Opvallend is dat de aanspraken van ongehuwde vrouwen dikwijls hoger zijn dan die van ongehuwde mannen.

6. Gemiddelde arbeidsgerelateerde pensioenaanspraken van mannen naar leeftijd en burgerlijke staat, 2005

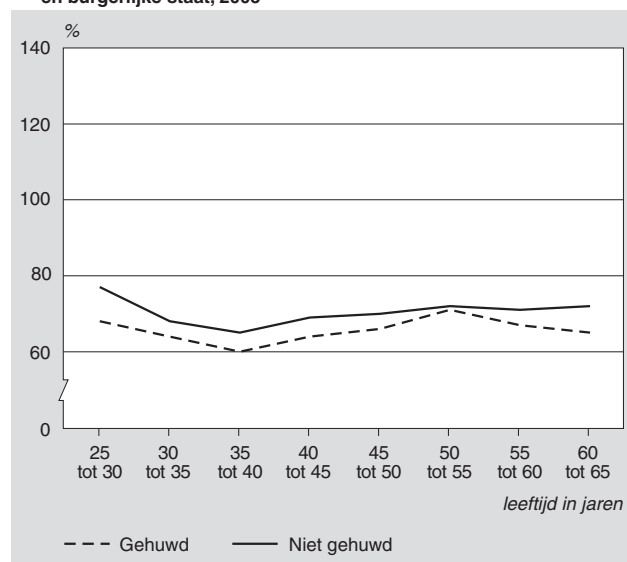
De pensioenaanspraken van gehuwde en gescheiden vrouwen zijn lager dan die van de overige categorieën, maar deze staan niet op zichzelf. Gehuwde en gescheiden vrouwen hebben namelijk ook (deels) aanspraak op het opgebouwde pensioen van hun (ex-)partner. Verweduwde mannen en vrouwen hebben een relatief hoge pensioenaanspraak, omdat het nabestaandenpensioen dat ze al ontvangen is meegenomen in hun opbouw.

7. Gemiddelde arbeidsgerelateerde pensioenaanspraken van vrouwen naar leeftijd en burgerlijke staat, 2005

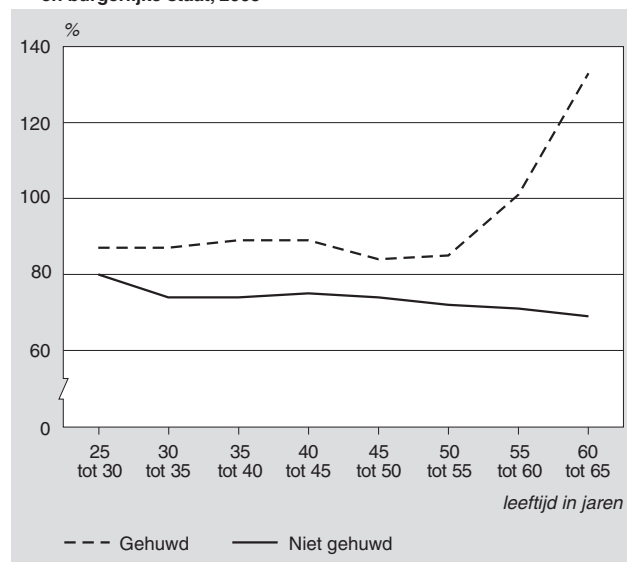

Het vervangingspercentage voor gehuwde vrouwen is hoog ten opzichte van niet (meer) gehuwden, in het bijzonder voor vrouwen van 55 tot 65 jaar. Dit komt doordat deze groep geen of een relatief laag inkomen heeft dat vervolgens voornamelijk wordt vervangen door een AOW-uitkering die veel hoger is dan hun huidige inkomen. Bij mannen heeft de burgerlijke staat nauwelijks invloed op het vervangingspercentage.

8. Gemiddelde vervangingspercentage van mannen naar leeftijd en burgerlijke staat, 2005

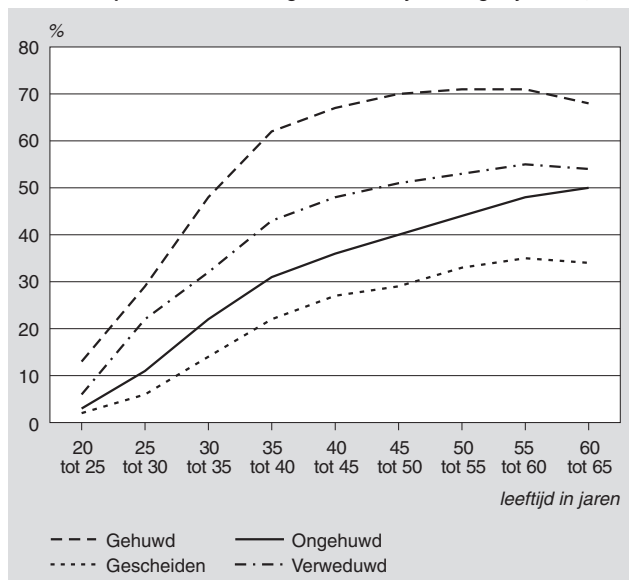

9. Gemiddelde vervangingspercentage van vrouwen naar leeftijd en burgerlijke staat, 2005

Ook het percentage personen dat beschikt over vermogen hangt samen met burgerlijke staat. Gehuwde personen van 40 tot en met 45 jaar hebben ruim twee keer zo vaak vermogen als mensen die gescheiden zijn. Dit verschil is mogelijk te verklaren door het feit dat gehuwde personen vaker een huis bezitten, dan niet (meer) gehuwden. Zo had in 2006 ruim 70 procent van de paren en 31 procent van de alleenstaanden een koopwoning.

10. Aandeel personen met vermogen naar leeftijd en burgerlijke staat, 2005

Technische toelichting

Statistiek Pensioenaanspraken

Op basis van door pensioenfondsen en verzekeraars beschikbaar gestelde gegevens heeft het CBS een statistiek ontwikkeld over pensioenaanspraken van Nederlanders. De term pensioenaanspraak impliceert dat de eventuele herverdeling van de individuele pensioenopbouw ten gevolge van echtscheiding of overlijden is opgenomen. In de cijfers over 2005 is dit enkel het geval voor nabestaanden. Herverdeling onder (ex-) partners is niet in de statistiek opgenomen. Afgelopen december zijn de definitieve cijfers over 2005 verschenen.

In de statistiek zijn gegevens over AOW-aanspraken (eerste pijler), de werkgerelateerde pensioenaanspraken (tweede pijler) en de beschikking over vermogen opgenomen. De statistiek over de tweede pijler is gebaseerd op door pensioenfondsen en verzekeraars geleverde data over de opgebouwde en te bereiken pensioenaanspraken. Er wordt geen rekening gehouden met verschillende typen regelingen. Daarnaast zijn er ook cijfers over de verhou-

ding tussen het huidige inkomen en het op te bouwen pensioen, het zogenaamde vervangingspercentage, en worden een aantal optellingen van pensioencomponenten gemaakt. Gegevens over de individuele regelingen (derde pijler) volgen.

Deze onderwerpen zijn opgenomen in tabellen over werknemers, zelfstandigen, inactieven en huishoudens. In de tabellen zijn de opgebouwde en de te bereiken pensioenaanspraken opgenomen. De aanspraken worden weergegeven naar aantal personen, in contante waarden (hoeveel geld is er nodig om het pensioen levenslang uit te keren), annuïteiten (hoogte van de jaarlijkse uitkering) en percentages. In de tabellen is onderscheid gemaakt naar verschillende sociaaldemografische kenmerken. Achtereenvolgens zijn deze: leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, herkomst, sociaaleconomische categorie en type huishouden.

In dit artikel is ingegaan op de onderwerpen naar verschillende kenmerken. Het is een beschrijving van een aantal uitkomsten van de statistiek, er is echter nog veel meer te vinden in de tabellen die beschikbaar zijn op <http://statline.cbs.nl/statweb/>.

Literatuur

Hintum, M. van, en J. Latten (2007). *Liefde à la carte: Trends in moderne relaties*.

Noot in de tekst

1) Strikt genomen is de AOW alleen weer te geven als een percentage. Het is afhankelijk van de ontwikkeling van de AOW wat deze aanspraken vertegenwoordigen tegen de tijd dat ze omgezet worden in annuïteiten. Om de AOW aanspraken toch vergelijkbaar te maken met de overige pijlers zijn ze omgerekend op basis van een volledige AOW-uitkering in 2005 (ongeveer 16 duizend euro) en veronderstellingen over ongewijzigde huishoudensamenstelling en verblijf in Nederland. Voor de contante waarde berekening zijn de rekenregels voor waardeoverdracht (Staatscourant, 11 maart 2005. nr. 50 p. 11) van tweede pijler pensioen gebruikt.